

СЛАВИСТИКА
XXIII/1

СЛАВИСТИЧКО ДРУШТВО СРБИЈЕ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

СЛАВИСТИКА

SERBIAN ASSOCIATION FOR SLAVIC STUDIES
UNIVERSITY OF BELGRADE FACULTY OF PHILOLOGY

SLAVIC STUDIES

Покренут 1997. године

Главни уредници:

Од 1. до 15. књиге др Богољуб Станковић (оснивач часописа)

Од 16. до 20. књиге др Петар Буњак

Од 21. књиге др Људмила Поповић

Уређивачки одбор:

Др Дејан Ајдачић (Кијев), др Ирина Антанасијевић, др Адриан Баренцен
(Амстердам), др Марта Бјелетић, др Петар Буњак, др Андриј Даниленко
(Њујорк), др Рајна Драгићевић, др Андреа Желе (Љубљана), др Јелена Иванова
(Санкт Петербург), др Ксенија Кончаревић, др Александра Корда-Петровић,
др Јаромир Линда, др Биљана Марић, др Михаел Мозер (Беч),
др Мотоки Номаћи (Сапоро), др Борис Норман (Минск),
др Руселина Ницолова (Софија), др Иво Поспишил (Брно),
др Вучина Раичевић, др Каролина Скварска (Праг),
др Марија Стефановић, др Срето Танасић, др Бранко Тошовић (Грац),
дописни члан НАНУ Анатолиј Захњитко (Кијев),
академик САНУ Предраг Пипер

Главни уредник
др ЉУДМИЛА ПОПОВИЋ

Секретар редакције
мср Срђан Петровић

ISSN 1450-5061

UDC 811.16+821.16

Славистика

књ. XXIII, св. 1

www.slavistickodrustvo.org.rs/slavistika

Београд 2019

СЛАВИСТИЧКО ДРУШТВО СРБИЈЕ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

SERBIAN ASSOCIATION FOR SLAVIC STUDIES
UNIVERSITY OF BELGRADE FACULTY OF PHILOLOGY

СЛАВИСТИКА

SLAVIC STUDIES

XXIII/1

ИМПРЕСУМ

Издаје:

Славистичко друштво Србије, Београд, Студентски трг 3
Филолошки факултет Универзитета у Београду, Београд, Студентски трг 3

УДК класификација прилога:

Ана Голубовић

Припрема за штампу:

Душко Ћосић

Штампа:

„Графичар”, Севојно

Издавање ове књиге финансијски је подржало
Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије

САДРЖАЈ – CONTENTS – СОДЕРЖАНИЕ

СТУДИЈЕ И РАСПРАВЕ

Дојчил Војводић, О видско-временској синонимији и метафори у српском, руском и другим словенским језицима	11–44
Елена Горбова, Двухкомпонентная модель русского вида: положения, предсказания, подтверждения	45–61
Владимир Труб, К проблеме выявления видовых глагольных значений, связанных с употреблением адвербиалов	62–78
Илдико Палоши, Семантический анализ глаголов со значением быстрого действия в русском языке	79–87
Миљивој Алановић, Конструкциона стабилност (транс)адвербијала	88–103
Олег Шинкарук, Спонукаљне значења императива в українській мові	104–118
Катарина Митрићевић-Штепанек, Глаголски деривати у чешком језику са значењем <i>исцрпљења/усмрћења радњом</i> и њихови лексикографски еквиваленти у српском језику	119–133
Јулија Шапић, О просторним фрагментизаторима са значењем 'горњи део' – 'доњи део' у руском језику у поређењу са српским	134–141
Лесь Белей, Еволюція мов: модель сингулярностей	142–158
Hedina Tahirović-Sijerčić, Južnoslavenske pozajmljenice u romskom	159–175
Драгана Поповић, Национално комуникативно понашање као објект истраживања	176–182
Димитрина Лесневская, Эколингвистика и экологизация обучения иностранным языкам	183–188
Миодраг Сибиновић, Бранко Миљковић у српској рецепцији поезије Валерија Брјусова	189–200
Богдан Косановић, Осврт на новија шолоховолошка истраживања	201–212
Ксенија Кончаревић, Руска култура у српској мемоаристици XVIII и XIX века	213–222
Ирина Антанасиевич, Новые сведения о русских художниках комикса в Королевстве Югославия	223–234
Бобан Ђурић, А. И. Куприн у Београду 1928. године	235–247
Јанко Рамач, Епистоларно наслеђе Михајла Ковача	248–255
Adam Svetlík, Africké prózy Mareka Vadesa	256–264
Zuzana Čížiková, Kto rozpráva príbeh – postava, rozprávač či autorka? (Ku kategórii rozprávača v próze pre deti a mládež Márie Kotvášovej-Jonášovej)	265–274
Ана Јаковљевић Радуновић, Бахчисарајски дворач као место сећања код Александра Пушкина и Сергеја Парацанова	275–283
Марија Докић, Загонетка као мисаона судбина Павића и Ничеа	284–294

ПРИЛОЗИ И ГРАЂА

- Наталња Бондаренко, Сербские страницы в «Славянском вестнике»
 А. А. Хованского 295–302

ПРИКАЗИ

- Драгана Керкез, *Е. В. Падучева, Эгоцентрические единицы языка.*
 Москва: Языки славянских культур, 2018, 440. 303–307
- Људмила Поповић, *А.П. Занитко, Мовний простір граматики.* Винни-
 ця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2018, 447. 308–313
- Милана Борковић, *Е. В. Горбова, Грамматическая категория аспекта и контекст (на материале испанского и русского языков).* Санкт-
 Петербург: Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2017, 420. 314–317
- Биљана Марић, *Душка Кликовац, Српски језик у светлу когнитивне лингвистике.* Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије, 2018, 306. 318–321
- Снежана Поповић, *František čermák, korpus a korpusová lingvistika.* Praha: karolinum, 2017, 270. 322–325
- Ана Римар Симуновић, *Юлиян Тамаш, Складање идентитетох, избрани есеји из русинистике и украјинистике.* Нови Сад: Руске слово, 2017, 280. 326–328
- Милица Миленковић, *Звонко Танески, Славистички синтезу/Slavistické sintézy.* Београд: Asociácia organizácii spisovateľov Slovenska/ Универзитет у Београду – Филолошки факултет, 2018, 252. 329–331
- Јулија Драгојловић, *Oleksandr Koszyc a jego dziennik "Z pieśnią przez świat, redakcja naukowa Walentyna Sobol.* Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 2018, 394. 332–333
- Маријана Букић, *Актуелна српска етнолингвистичка истраживања. О вредностима у српском језику, књ. 2, ур. Дејан Ајдачић.* Београд: Алма, 2019, 199. 334–337
- Дарја Војводић, *Видска префиксација у светлу теорије граматикализације. The Role of Formation of Aspectuality: Issues of Grammaticalization, eds. R Benaccio, A.Muro, S. Slavkova.* Firenze: Firenze University Press, 2017, XII+258 (Biblioteca di Studi slavistici; 39). 338–340
- Катарина Полић, *Типология вида/аспекта: проблемы, поиски, решения. Сборник научных статей, отв. ред. Е.Я. Титаренко.* Симферополь: ДИАЙПИ, 2014, 200. 341–347

ХРОНИКА

- Милорад Миљковић, *Научни семинар Комисије за аспектологију Међународног славистичког комитета на Шестом међународном конгресу истраживача руског језика (Филолошки факултет, Московски државни универзитет „М.В. Ломоносов“, Москва, 20-23. марта 2019)* 348–351

АКТУЕЛНА СРПСКА ЕТНОЛИНГВИСТИЧКА ИСТРАЖИВАЊА
О ВРЕДНОСТИМА У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ,
КЊ.2, УР. ДЕЈАН АЈДАЧИЋ.

Београд: Алма, 2019, 199.

Маја 2019. године из штампе је изашла друга књига зборника етнолингвистичких радова под називом *О вредностима у српском језику*. Истраживања у овом зборнику заснована су на појмовно-методолошким поставкама Жежија Бартмињског, оснивача и главног представника активне и познате когнитивне етнолингвистичке школе у Лублину. Делатност лублинског етнолингвистичког круга најбоље се огледа кроз рад међународног конзерваторијума под називом *Европска слика света Словена и њихових суседа* (скраћено названог ЕУРОЈОС), у оквиру којег су окупљени истраживачи из неколико земаља који се баве проблемима језичке слике света. Лингвисти окупљени око поменутог пројекта испитују у свом матерњем језику и култури појмове за које се сматра да представљају вредности. Резултате српских учесника међународног пројекта ЕУРОЈОС, као и друге сличне прилоге, Дејан Ајдацић је објединио у зборнику *О вредностима у српском језику* (првој и другој књизи).¹

Другу књигу зборника *О вредностима у српском језику* отвара чланак Жежија Бартмињског под називом „О профилисању појмова са тачке гледишта когнитивне етнолингвистике” (7–36 стр.). Лублинска когнитивна етнолингвистика, како истиче Жежи Бартмињски, у својој најдубљој суштини усмерена је на човека и његову менталност. Наиме, главни задатак когнитивне етнолингвистике која се развија у Лублину јесте досезање до начина концептуализације света од стране човека који говори. Аутор у раду посебно наглашава да предмет интересовања лублинске когнитивне етнолингвистике никако нису само народни говори и фолклор (како се често сматра, јер се управо од језика фолклора и кренуло), већ језик у свим својим варијантама, укључујући и говорни (стандардни) језик. Лублинска методологија, наиме, подразумева ширење корпуса језичке грађе, будући да се у истраживањима користи језичка грађа различитог порекла – системски подаци, анкетни подаци и подаци из текстова различитих стилова и жанрова, којима се додаје и материјал из електронских језичких корпуса. За разлику од традиционалног етнолингвистичког приступа, који је углавном подразумевао анализу дијалектолошке, фолклористичке и етнографске грађе, лублинска етнолингвистика је више усмерена ка садашњости: поред наведених података, она укључује и материјал добијен пресеком савременог језичког стања – кроз експерименталне методе анкетања – чиме се указује на актуелне језичке промене и показује на који начин просечни савремени језички представник схвата значење испитиваних појмова.

Уводни текст Жежија Бартмињског донекле је програмски интониран, будући да су у њему представљене све кључне особености лублинског истраживачког приступа у етнолингвистичким истраживањима. Наиме, аутор објашњава основне термине који чине инструментаријум појмова когнитивне етнолингвистике која се негује у Лублину. То су следећи појмови: 1) језичка слика света, 2) стереотип, 3) когнитивна дефиниција, 4) тачка гледишта и интерпретативна перспектива, 5) профилисање и профил, 6) субјекат, 7) вредности. Преко детаљне разраде појма профилисања, Бартмињски указује на особе-

¹ Прва књига зборника *О вредностима у српском језику* објављена је 2015. године.

ности лублинске когнитивне етнолингвистике у поређењу са поставкама англо-америчке когнитивне лингвистике. У тексту су наведени примери профилисања појмова *народ*, *Немац*, *Рус*, *Украјинац*, *равноправност* и *дом*, а указано је и на начине профилисања у различитим дискурсима.

Након представљеног уводног текста, следи рад Стане Ристић и Иване Лазич Коњик под називом „Концепт *породица* у српском језику у светлу системских података” (37–59 стр.). У раду се наведени концепт анализира на основу материјала из свих релевантних речника српског језика (етимолошког речника, историјских и савремених речника, енциклопедија и приручника), према методологији лублинске етнолингвистичке школе. Ауторке приказују аспекте концептуализације породице у српском језику који су видљиви из угла системских података. То су следећи аспекти: социјални, генеалошки/биолошки, физички/егзистенцијални, психички/емоционални и аксиолошки, а редослед наведених аспеката указује на њихову централну или периферну позицију у концептуалном пољу појма *породица*. Наиме, како показује истраживање системског материјала повезаног с појмом *породица*, у центру концептуалног поља испитиване вредности налазе се социјални, генеалошки и физички аспекти, док психички и аксиолошки аспекти чине ближу периферију.

Зборник се даље наставља радом Маријане Ђукић под називом „Лингвокултуролошка анализа концепта *пријатељство* у српском језику и српској култури” (60–95 стр.). Дескрипција наведеног концепта извршена је на основу три типа података – анкетних, системских и текстуалних. Системски подаци важни за разматрани концепт добијени су из шестостомног речника савременог српског језика, етимолошког речника, асоцијативног речника, два речника синонима и три речника жаргонских речи и израза. Анкета је подразумевала испитивање актуелних представа о појму пријатељство међу старијим и млађим говорницима српског језика. У оквиру анализе текстова, пратили смо најпре котирање појмова *пријатељство* и *пријатељ* у пословицама, а затим и употребу ових појмова у политичком и рекламном дискурсу савременог српског језика. Пресеком прикупљених података у раду се долази до когнитивне дефиниције истраживаног појма. Том дефиницијом истакнута је архетипска основа концепта *пријатељство*, којом се детерминише уобичајена слика овог појма у српској култури. Сам концепт, међутим, обogaћен је и бројним споредним особинама које су резултат субјективних искустава и процена и које представљају индивидуалне фрејмове у врло садржајном концепту *пријатељство*, према оцени и тумачењу српског национа.

Нешто друкчијег предметно-методолошког усмерења је следећи рад у зборнику: „Полисемија српске лексеме *народ* и њене последице. Пример *Начертанија* Илије Гарашанина” (96–110 стр.), аутора Пјотра Мирохе. У тексту се анализира многозначност лексеме *народ* у српском политичком дискурсу (на примеру текста меморандума *Начертанија* Илије Гарашанина, српског министра унутрашњих послова у 40. години 20. века). Након спроведене анализе дискурса Илије Гарашанина аутор показује како се полисемија српске лексеме *народ* користила за остваривање политичких циљева. Главни закључак односи се на чињеницу да је неодређеност класних и етничких аспеката значења лексеме *народ* извор њене високе фреквенције употребе у време прекретних момената историје, када су се обликовале нове политичке мисли и нова схватања појма државне заједнице.

Концепт *понос* описан је у раду Весне Николић под називом „Концепт *понос* у српском језику и српској култури” (111–142 стр.). Након пресека материјала добијеног из три типа извора (речника, анкете и текстова), у раду су дати одговори на бројна питања која се постављају у вези са поносом – од тога да ли је у питању осећање или особина, да ли је посредни појам са позитивним или негативном конотацијом, који су све узроци поноса, па све до тога ко је његов прототипични носилац и сл. Како итиче ауторка, обрада прикупљених података о лексеми *понос* показала је да је у питању емоција

са „два лица”. Понекад је у питању колективно, а понекад индивидуално осећање, понекад се доживљава позитивно, а понекад негативно. Понос могу изазвати спољашњи фактори, али узрок поноса може долазити и из унутрашњости самог човековог бића. Амбивалентност поноса иде понекад дотле да он престаје бити емоција и постаје особина – која се, у зависности од степена изражености и оправдања – може третирати као врлина или као мана.

Концепт *здравље* представљен је у раду Марије Стефановић који носи назив „’Здравље’ у српском језику: ка когнитивној дефиницији” (143–159 стр.). Ауторка указује на разлике између традиционалних лексикографских дефиниција и когнитивних дефиниција са становишта лублинске когнитивне етнолингвистике. Наиме, когнитивна дефиниција у обзир узима и ванјезичке чињенице (нпр. веровања, обреде, субјективне ставове говорника и сл.), за разлику од речничких дефиниција, које су друкчије усмерене – оне често обухватају само енциклопедијско знање о предметима и појавама које нас окружују, тј. ограничене су на „неужне и довољне” елементе, којима се представља само „основни садржај значења”. У тексту се издвајају стереотипни судови у вези са појмом *здравље* на основу података добијених из репрезентативних речника српског језика, из анкете и из текстова који осликавају традицију (изреке, пословице, здравице), те се добијене квалитативне особине уобличавају у когнитивну дефиницију испитиваног појма. За разлику од речничких дефиниција, које дају само најосновније податке о здрављу, когнитивна дефиниција презентује велики број пресупозиција у вези са овим појмом, које долазе из перспективе просечног представника српске лингво-културалне заједнице.

Другу књигу зборника *О вредностима у српском језику* обогатио је и рад Светлане Толстој, тематски и методолошки друкчије усмерен у односу на остале текстове. Рад носи назив „Неколико руско-српских паралела из области народног правосуђа” (160–174 стр.). Истражујући разнородну етнографску грађу, ауторка наводи руске и српске примере јавног срамоћења са ношењем украдене ствари, потом сличности у употреби земље (бусена) и камена у заклетви, клетви и казни, као и сличне народне обичаји при доказивању кривице или невиности осумњиченог. На крају се констатује да се наведеним примерима никако не исцрпљују руско-српске сличности у области народног права, које се тичу како друштвених мера откривања преступа и кажњавања преступника (премлаћивање, срамоћење, проклетство, протеривање из села и др.), тако и магијских поступака препознавања и кажњавања преступника.

Зборник затвара рад Дејана Ајдачића под називом „Праведност у српском језику” (175–199 стр.). На основу грађе српског језика из речника и текстова, према методологији лублинске когнитивне етнолингвистике, аутор анализира аксиолошки концепт праведност у српском језику и српској култури. Праведност се у раду разматра на основу анализе речи савременог стандардног језика, али уз свест да су у овом концептуалном пољу наталожени и историјско-културни слојеви претходних епоха. Наиме, аутор показује комплексност и многозначност речи из семантичког поља права и праведности и сугерише на одражавање историјских слојева у њима, те на потребу да се препознају и опишу различити односи према правди и суђењу, који су историјски обележени и обликовани кроз сплет владајућих идеја епохе, обичајних и законских норми. Како је спроведено истраживање указало на превелику сложеност праведности и правде у историји, па и у историји Срба, аутор оцртава оквире и дефинише проблеме које ваља решавати у опсежнијим студијама етнолингвистичког усмерења, при истраживању овог културног концепта.

Значај зборника *О вредностима у српском језику* за науку о српском језику, пре свега за српску етнолингвистику – вишеструк је. Преко њега су научни истраживачи у Србији упознати са новим теоријским поставкама етнолингвистике као науке. Новине у етнолингвистичким истраживањима које долазе из лублинског центра (јединствена методологија заснована на анализи три типа података – системских, анкетних и текстов-

них – као и јасно дефинисан појмовно-термиолошки апарат) успешно су примењене на испитивање назива вредности у српској средини. За истраживање су изабрани, као што смо видели, они појмови који представљају праве културне концепте (*породица, пријатељство, здравље, понос, праведност*), дакле појмови који садрже – не само описне карактеристике својих денотата, већ и богате културно-историјске конотације, изразито вредновање, па чак и изразите сценарије понашања. Кроз опис наведених аксиолошких концепата увиђа се начин опажања и концептуализације света представника српског језика и културе, систем вредности којима се наш народ руководи, и најзад – увиђа се његов менталитет. Овако усмерена истраживања вредан су допринос дефинисању идентитета српског народа.

Приказана друга књига зборника *О вредностима у српском језику* (подједнако као и његова прва књига) сведочи о изузетном пријему идеја и теоријских поставки лублинске когнитивне етнолингвистичке школе у србистичким круговима, те не сумњамо да ће број томова овог зборника у будућности расти. Представљени зборник јасно показује смер у којем теку актуелна српска етнолингвистичка проучавања: под утицајем лублинске школе, српски истраживачи су у етнолингвистичким проучавањима усмерени – не само етнологски, културолошки и антрополошки, већ и когнитивистички.

Маријана Ђукић
Институт за српски језик САНУ
Marijana.Bogdanovic@isj.sanu.ac.rs

РЕЦЕНЗЕНТИ ПРИСПЕЛИХ РАДОВА
ЗА КЊИГУ XXIII/1 ЧАСОПИСА *СЛАВИСТИКА*

др Дејан Ајдачић
др Ирина Антанасијевић
др Нада Арсенијевић
др Розана Бенакјо
др Дојчил Војводић
др Дара Дамљановић
др Александра Дерганц
др Рајна Драгићевић
др Јулија Драгојловић
академик Анатолиј Захњитко
др Милена Ивановић
др Душка Кликовац
др Јаромир Линда
др Татјана Милијареси
др Виктор Мојсијенко
др Јелена Новаковић
академик Предраг Пипер
др Људмила Поповић
др Тања Поповић
др Владислава Ружић
др Олег Румјанцев
др Адам Светлик
др Миодраг Сибиновић
др Биљана Сикимић
др Ханна Ситар
др Каролина Скварска
др Далибор Соколовић
др Марија Стефановић
академик Јулијан Тамаш
др Ханну Томмола
др Бобан Ћурић
др Ениса Успенски
др Јелена Филиповић
др Зузана Чижикова

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

811.16+821.16

СЛАВИСТИКА / главни уредник Људмила Поповић. – 1997, књ. 1.–
– Београд : Славистичко друштво Србије, 1997– (Севојно :
Графичар). – 24 cm

Полугодишње
ISSN 1450-5061 = Славистика (Београд)
COBISS.SR-ID 130380039

9 1450 5061 130380039